

Ordet blev kød

Stigmata, hysteri og hudskrift

LIS NORUP

Artiklen handler om religiøse stigmatikere og hospitalsindlagte hysterikere i Frankrig de sidste tre årtier af det 19. århundrede. Fælles var de om at have en hud, hvorpå ord og mærker trådte frem. Artiklen undersøger, hvordan ordet blev kød, og mennesker til redskaber i kampen mellem tro og videnskab. Men også, hvordan stigmata og hudskrift for stigmatikere og hysterikere blev en livs- og anerkendelsesform.

I slutningen af det 19. århundredes Frankrig blev en række hysterikere og religiøse stigmatikere indlagt på hospitalet, fordi mystiske tegn begyndte at træde frem på deres hud. På hospitalet La Sâlpêtrière i Paris forstod lægerne hudskriften som et af mange symptomer i hysteriens neuropatologiske sygdomsbillede, mens biskopper, præster og læger samt lægfolk i tusindtal bevidnede, at Gud udøvede skriftlige mirakler – som i hærværende sammenhæng – på en analfabetisk kvinde fra Nordfrankrig.

At ordet blev kød, lader sig ikke afvise som et kuriosum. For tydnin-gen af skriften på hysterikernes og stigmatikernes hud overskred bundet-heden til konkrete kroppe i hospitalets sygesale eller privathjem og blev en del af tidens kamp mellem fysik og metafysik, neurologi og teologi, materialisme og mirakler. Udgrundningen af dermatografiens oprindelse og validitet indskrev sig i en politisk og ideologisk kamp i den turbulente Tredje Republiks første tiår mellem en sekulær republikanisme og en ul-trakatolsk modbevægelse, som ønskede monarkiet genindført.

Videre søger artiklen at vise, at de beskrevne stigmatikere og hyste-rikere, der alle kom fra den agrare og urbane underklasse, ikke kun var objekter for og redskaber i kampen mellem tro og videnskab. Deres kroppe bar ikke kun vidnesbyrd om det metafysiskes tilstedeværelse i det fysiske

eller var blotte levende plancher i den medicinske nosologi. Deres hud og symptomer gjorde dem synlige. Uden dem ville deres liv og historie have fortabt sig i mørket. Alle blev de qua deres ekstraordinære kroppe og hud skrevet ind i historien. Men på forskellig måde. For hysterikerne, hvoraf flere fik stjernestatus i kraft af deres rigt udspundne symptombillede, gik den proces, der gjorde dem til berømtheder i medicinens historie, gennem individualitetens afhændelse. Under lægevidenskabens tryk trådte de ind i den tilbudte skikkelse som patient. Mens tegnene på huden for en stigmatiser som Marie-Julie Jahenny fra det franske bondeland blev en livs- og anerkendelsesform og en måde at afværge det individuelle livs undergang i glemslen. Fra 1873 og frem til hendes død i 1941 – i samfulde 68 år – fylkedes skarer af troende i hendes stue eller ved hendes seng for at se, høre og blive berørt af 'la Sainte de Blain', helgeninden fra Blain.

Artiklen indskriver sig i den forskning i krop, normativitet og klasse, som siden årtusindskiftet har fundet sted i de humanistiske videnskaber. Herunder i huden, hvor dermatologiens specialiserede medicinske felt er udvidet med kulturhistoriske, psykologiske og visuelle studier. (Connor, 2003; Andrieu et al., 2008; Benthien, 2002; Didi-Huberman, 1982, 1990, 2004; Johannisson, 2001).

Guds skrift – Marie-Julie Jahenny

I La Fraudais, en lille flække med omkring ti huse tre kilometer fra landsbyen Blain uden for Nantes, skete der forunderlige ting med en 23-årig ugift kvinde, Marie-Julie Jahenny. Fredag d. 21. marts 1873 viste der sig blødende sår på hendes fødder, hænder og i højre side. Et halvt år senere, 5. oktober, blev hendes pande og hoved omkranset af punktformige blødninger, der 25. november fulgtes af rifter på venstre skulder og ryg. Hertil føjede sig 12. januar 1874 røde, hævede bånd om ankler og håndled samt en række inskriptioner tæt ved hjertet: Bogstaverne JHS (Jesus, menneskehedens frelser) og MA samt udsagnene *Viens, ma victime* (Kom, mit offer) og *Triomphe de l'Eglise* (Kirkens triumf) hen over brystet. Efterfulgt 8. februar af et blødende lam på højre hånd. Endelig viste der sig 20. februar på højre hånds ringfinger en koralrød, ringformet hævnings. Den 7. december 1875 tonede endnu en inskription frem, denne gang på latin, *O Crux ave* (O kors,

vær hilset), sammen med billedet af et kors og en blomst (Imbert-Gourbeyre, 1894, II, p. 21, pp. 27-28, p. 72, p. 477).

Fra første færd strømmede tusindvis af troende til fods eller i hestevogn til La Fraudais, overbeviste om, at Jahenny var en hellig stigmatiker: Sårene i fødder, hænder og side, hvorfra der udstrålede et herligt lys, var imitationer af Jesu naglehuller og lansestik; blodudtrækningerne i panden mimes stiksårene fra tornekrone om Frelserens pande; rifterne på skulder og ryg svarede til blodsporene efter den piskning og korsbæring, Gud søn blev udsat for på sin vej mod Golgata, mens blodbåndene om ankler og håndled lignede mærkerne efter de reb, der bandt den korsfæstede til korset inden naglingen. Hertil føjede sig Guds lam på håndfladen og ringen på fingeren som symbolske tegn på, at Jahenny lig Jesus var den syndige menneskeheds offerlam, men også formælet med ham i "le mariage mystique", i et mystisk-erotisk ægteskab. Alt forudsagt af Jomfru Maria i visioner et par dage inden fænomenernes fremkomst. Endelig vitterliggjorde skriften på hudens væg i form af monogrammerne og sentenserne for hvem, der måtte tvivle, at Jahenny var udvalgt til at åbenbare Kirkens triumf i en gudløs tid. Men hendes krop var også en kampplads mellem Gud og Satan. Djævelen rev flere gange hendes krop til blods med sine kløer, hev hende ud af sengen og kastede hende på gulvet, ligesom han forsøgte at kvæle hende ved at stoppe krusifikser og bønnebøger i hendes mund. Alt bevidnet af de tilstedeværende, heriblandt hendes skriftefader Pitre-Hervé David, der noterede alt, hvad der hændte Jahenny i en tretten hæfter lang *Journal de La Fraudais* (Imbert-Gourbeyre, 1894, II, p. 10, p. 117, p. 177, p. 181; Chiron, 2023).

Biskoppen i Nantes, Félix Fournier, iværksatte straks efter tilsynkomsten af de første sår, en medicinsk undersøgelse for at afdække, om der var tale om et mimetisk mirakel eller et mimetisk bedrag. De hidkaldte professorer fra det medicinske fakultet i Nantes, d'herrer doctores Joüon og Vignard, undersøgte Jahenny 28. marts 1873 og konkluderede i deres rapport, at "sårene ikke er af overnaturlig karakter, og at blodudstrømningen står i et naturligt forhold til sårenes omfang". Jahennys sår var altså ikke udvirket af en guddommelig mærkning, men havde en gemen fysisk oprindelse. Sårene var ikke tilføjet i bevidst bedragersk hensigt, understregede Joüon og Vignard, men frembragt i en nervekrisens uklare bevidsthedstilstand (Chiron, 2023).

Den medicinske duos dom skulle ikke vinde hævd. Ind på scenen trådte endnu en medicinsk professor, denne gang fra det medicinske fakultet i Clermont-Ferrand, Antoine Imbert-Gourbeyre. Teologisk tilhørte han den katolske kirkes konservative fløj, politisk var han monarkist, og medicinsk var han en erklæret tilhænger af homøopatisk behandling. Han undersøgte Marie-Julie Jahenny 24. september 1873 og kom til den stik modsatte konklusion af sine ærede kolleger: "Efter endt undersøgelse kan jeg meddele biskoppen, at han i sit sogn har en stigmatiker af udsøgt bonitet, og at der ikke er tale om bedrageri i La Fraudais". Eller med det uoversættelige franske ordspil, *pas de fraude à La Fraudais*. Monseigneur Fournier glædede sig over den lægelige verifikation af mærkernes metafysiske autenticitet og dermed af "Guds virke i en sjæl" (Imbert-Gourbeyre, 1894, I, p. XVIII; De La Franquerie, 1965, p. 8). Hver eneste fredag de næste 68 år skulle hun bløde fra sine sårmærker. At de ubetrageligt var ægte, i betydningen mirakuløse, understøttedes af, at blodet fra stigmataerne på hænderne brød alle kendte lovmæssigheder for blodomløb (Anonym besøgende, 1881, citeret fra Graus, 2021, p. 119).

Imbert-Gourbeyre, der syntes at have som sit livs mission lægeligt at verificere stigmataernes guddommeligt frembragte realeksistens, besøgte Jahenny utallige gange frem til sin død i 1912. Altid forundredes han. Over sårmærkernes varighed og konsistens, men især over hudskriften. For i troens historie, hvor stigmata var set mange gange før, var billederne og skriften på huden fænomener, "der aldrig er set eller beskrevet før" (Imbert-Gourbeyre, 1894, II, p. 79).

Til Jahennys stigmata og hudskrift føjede sig somatiske symptomer og smertefulde krampeanfald. Imbert-Gourbeyre overværede et sådant anfald 27. september 1880:

Hun krummede overkroppen sammen, samtidig med at hovedet sank dybt ned mellem skuldrene, og hagen rørte brystbenet (...). Armene strakte og bøjede sig flere gange i langsomme bevægelser, indtil de forblev i bøjet stilling. De udstrakte fingre presseses hårdt mod hinanden med tommelfingeren drejet indad mod håndfladen. Knæene løftede sig lidt efter lidt op mod hovedet, til cirka tyve centimeter fra det. Marie Julie var krøllet sammen som en kugle; alle hendes muskler var spændte i en tonisk krampetilstand, i en stivkrampelig tetanos (Imbert-Gourbeyre, 1894, II, pp. 133-34).

Men Jahenny var ikke bange. For et par dage tidligere havde Vor Herre i en vision fortalt hende, hvad der var i vente. Hendes sekretær – en sådan havde hun, seks år inde i sit stigmataliv – nedskrev profetien. Herunder, at hun skulle rammes af en voldsom feber, alle hendes led hæve, og hendes tunge svulme op. Hvilket skete. Den opsvulmede tunge “gav hendes ansigt et frastødende udtryk”. (Imbert-Gourbeyre, 1894, II, pp. 133-34; Graus, 2017, p. 59).

Fra tid til anden afløstes kramperne af halvsidige lammelser. Til legemets vekslende spænding og afspænding føjede sig sanseberøvelser i form af blindhed, døvhed og stumhed. Sansetabene var alle indforskrevet i den himmelske fryds tjeneste. Døv var Jahenny for det timeliges tale, hvorimod hun, den dialekttalende bondepige med seks måneders skolegang bag sig, kunne forstå røsterne fra de himmelske sfærer og høre “præstens stemme, når han talte latin”. Ligesom blindheden for verdens tant lod hende skue “himmelens åbenbaringer”. Tabet af taleevne, som var forårsaget af en bagudbøjet kontraktur af tungen, der tvang tungespidsen ned i svelget, blev genvundet, når hun i ekstaser gav mæle til sine af Gud, Jomfru Maria, ærkeengle og helgener indgivne visioner (Imbert-Gourbeyre, 1894, II, p. 132). Talestrømmene, der var på den lokale patois, men isprængt brokker af middelalderlatin og teologisk lærdom, blev på stedet nedskrevet og oversat til fransk af de tilstedeværende.

Forunderlig og underfuld var også Marie-Julies afvisning af at tage jordisk næring til sig. Første gang fra april 1875 og tre måneder frem, næste gang fra 28. december samme år, hvor hun i en faste, der varede “i fem år, en måned og 22 dage”, hverken spiste eller drak. Eller rettere: Hvor hun ernærede sig af den hellige hostie og korsets blod. Undervejs var der ifølge Imbert-Gourbeyre “ingen afføring og urinudskillelse, ingen slimsekreter eller menstruation”. Som læge efterlod de naturstridige fænomener ham rådvild, men som troende fandt han Jahennys hellige sult garanteret af “hendes moralske og fromme karakter”, af “hendes omgivelsers moral” og af det faktum, at hun “fysisk var ude af stand til at bedrage”. Havde han haft den mindste mistanke om bedrag – eller om “hysteri som på La Salpêtrière” – ville han have ladet hende “overvåge dag og nat.” Men her var der tale om et underfuldt-forunderligt mirakel, der ikke fordrede mistanke, men ærefrygt, thi “*helgener ærer man*” (Imbert-Gourbeyres kursivering, 1894, II, p. 190).

Jahenny var med andre ord indlemmet i troens kamp mod den gudløse medicin. Det, der ifølge Imbert-Gourbeyre fandt sted i La Fraudais, var nemlig “den totale negation af fritænkernes teorier om, at stigmatikernes ekstraordinære lidelser er en form for hysteri”. (Imbert-Gourbeyre, 1894, I, p. XIX). Jahennys kropslige lidelser var i selve den form, de viste sig i, en bekæmpelse af den verdslige medicins opfattelse af, at lidelsesudtryk som hendes var fysiske og mentale symptomer i en neuropatologisk hysteri. Eller mere præcist fandt Imbert-Gourbeyre, at Jahennys forvredne krop underminerede hysteriparadigmet indefra og bekæmpede “La Salpêtrière på selve hysteriens område”. Blandt hendes lidelser var kontrakturen, et af de dominerende symptomer i diagnosticeringen af hysteri. Men omstændighederne omkring hendes krampespændte krop og tunge beviste,

at den ikke var af hysterisk karakter. Hvem har nogensinde, på La Salpêtrière eller andre steder, set en kontraktur regelmæssigt ophøre hver fredag i flere timer, for at give den kramperamte mulighed for at tale og gå i fuld ekstase? Observationen af den bretonske jomfru bringer alle kendte hysteriobservationer i miskredit. (Imbert-Gourbeyre 1894, II, p. 138).

I realiteten er Imbert-Gourbeyres bog *La stigmatisation* med undertitlen *Réponse aux Livres-Penseurs* en læges, dvs. en medicinsk autoritets, 1147 siders lange attack på den somatiske medicins opfattelse af, at de religiøse mystikers sårmerker, hudskrift og ekstaser havde deres grund i et læderet nervesystem, sådan som neuropatologen Jean-Martin Charcot og kredsen omkring ham på La Salpêtrière i Paris hævdede at føre empirisk belæg for. Ligeså imødegik Imbert-Gourbeyre i *L'Hypnotisme et la stigmatisation* (1899) Salpêtrièreskolens opfattelse af, at blodet fra stigmataernes hellige sår skulle være *sueur de sang*, ‘blodsved’ (med den diagnostiske betegnelse *hematohidrosis*), fremkaldt i lige dele af selvsuggestion og somatik.

Det var imidlertid ikke alene til kampen mellem tro og medicin, mellem guddommelige og hysteriske kontrakturer, at Jahennys rigdom af hudskrift, stigmata og fysiske symptomer leverede ammunition. Strømmen af visioner, hun i årevis fremsagde “med en stærk og mærkværdig røst” mindst en gang ugentligt, opnåede en umådelig gennemslagskraft. Det gjorde de, fordi Jahenny viste sig som en politisk seer, der udsendte bandbuller mod det onde “republikanske, sekulariserede og postrevoluti-

ILL. 1

I ekstase 1930. Marie-Julie Jahenny med sekretær.

Fra Andrea Graus: "A Visit to Remember: Stigmata and Celebrity at the Turn of the Twentieth Century" in *Cultural and Social History*, nr. 1, 2016, p. 5.

onære Frankrig" og profeterede genkomsten af et katolsk kongedømme og – hvilende på dogmet om pavens ufejlbarlighed – kirkens overhøjhed over staten; holdninger, der var gangbare i vide kredse, især på landet. (Graus, 2021, p. 355, Kselman, 1983, p. 113 ff, Goldstein, 1982, p. 209 ff).

Her en vision fra 27. april 1877:

Fortvivlelsens og rædslens skrig vil stige mod Himlen. I Det Hellige Hjertes måned (juni) og Jesu Blods måned (juli) vil tegnet til straffen og borgerkrigen komme. (...) Den første opstand vil finde sted i byen Paris, og de onde kongers trone vil falde ligesom byen, og dens ofre vil omkomme inden for dens mure ... Mange gange har flammer og ild vist sig i denne kriminelle by, men denne gang vil det være hagl af svovlholdig ild, som vil kvæle de skyldige (Jahenny, 2011, pp. 53-54).

Og videre 11. maj: "Når den udvalgte konge og Frankrigs frelser har bevidnet Frankrigs triumf, vil han skrive: *In hoc signo vinces* (Ved dette tegn vil du sejre). Og Frankrig vil stå under Det hellige Hjertes banner og under

Jomfru Marias kors.” Og sådan fortsætter tiraderne om pest, borgerkrig, ildstorme og apokalypsen uge efter uge, år efter år. Som her 19. maj 1898: “Det store slag fra Guds hånd vil ikke vare længe, men det vil være så frygteligt, at mange vil dø af rædsel. Det er efter dette store slag, at Kirkens og Frankrigs triumf vil komme.” (Jahenny, 2011, p. 54 og p. 348).

Kendskabet til visionerne og kroppens særegne udtryk, der blev spredt fra titusindvis af munde og udbredt via bøger, aviser og pamfletter, gjorde Jahenny til en berømthed. Kendt langt uden for Frankrigs grænser blev hun med Antoine Imbert-Gourbeyres bøger fra 1873 og 1894. Den orale overlevering gjorde, sammen med menighedsagtige sammenslutninger som *Amis de la Croix* så tidligt som 1873, at et regionalt kultfænomen kunne udvikle sig til et nationalt og internationalt fænomen. Og en analfabetisk kvinde fra et afsidesliggende sted kunne blive en levende helgeninde, der blev lyttet til og værdsat for sin legemliggørelse af Guds magtfulde virken i sin krop. Og det til trods for, at kirken, efter biskop Felix Fourniers død i 1877, afviste at anerkende Jahenny som hellig stigmatiker og i perioder nægtede hende Det hellige Sakramente (Graus, 2021, p. 120 og pp. 113-114).

Tilbage står spørgsmålet om, hvorvidt der er tale om et enten-eller. Altså om Jahennys mærkede kvindekrop legemliggjorde troens hellige realitet, eller om hendes lidelser var hysteriske symptomer og hendes religiøse ekstaser selvsuggestion? Her skal plæderes for kompromisets tredje vej. Nemlig, at hendes krops udtryksregister var socialt konstrueret og kodificeret inden for en religiøs horisont. Forstået på den måde, at hendes kramper, anfald og blodudtrækninger samlede sig i matricer, der af andre og af hende selv genkendtes som stigmata og tungetale. Altså som fænomener, der var *hors norme*, hinsides kendte fysiologiske lovmæssigheder. Ligeså hendes evne til at forme syner og talestrømme inden for et kendt og anerkendt religiøst paradigme. Jahennys hele gestalt lader sig på denne måde forstå både som hendes egen og – med Janet Beizer – som en bugtalerkrop (Beizer, 1994, p. 26). Forstået således, at Jahenny – sandsynligvis i en tilstand af bevidsthedssocioiering og på en klangbund af faktiske, omend diffuse symptomer – omformede sin krop til det, hun selv og hendes omgivelserne begærede at se og inderligt troede på. I den bevægelse blev hun til helgeninden fra Blain, til en berømthed, som folk fra nær og fjern

valfartede til, fordi hun evnede at gøre sig til et lidelsens ikon. I sandhed, som det stod på hendes bryst, sørgede hun for *Triomphe de l'Eglise* (Kirkens triumf). Og for sin egen.

Tro eller viden

Hvad der end måtte være tilfældet, så var fronterne mellem metafysik og fysik trukket op i tiårene op til forrige århundredskifte. På den ene side hævdede Imbert-Gourbeyre, at "ingen agtværdig læge af god katolsk, jødisk eller protestantisk tro" eller for den sags skyld intet "intelligent, verdsligt tænkende menneske" ville nå frem til den slutning, at stigmata og visioner kunne "forklares med hallucination, hysteri eller hypnotisme" (Imbert-Gourbeyre 1894, p. XIX). På den anden side gennemsatte Charcot og Salpêtrière-skolen med kolossal gennemslagskraft et hysterisk sygdomsbillede, hvor stigmata, kramper, sanseforstyrrelser, tungetale og hudskrift blev indrullet i et neuropatologisk paradigme.

Men ikke nok med det. Den af hysteri ramte krop trådte ind i den politiske kamp mod det, der blev betragtet som ultrakatolske, obskurantistiske kræfter. Den positivistiske medicin omdefinerede stigmata til sygdomstegn og ekstatisk ægteskaber med Gud til delirier. Ligeledes blev de tilbedende skarers opløftelse udtydet som massesuggestion. Som også fortidens dæmonbesættelse lig den, der ramte et ursulinekløster i Loudun i 1634, hvor priorinden og samtlige nonner var underkastet Den Ondes magt. Resolut diagnosticerede Charcot kohorten af symptomer og sekreter som en kollektiv hysteri i dens mest udfoldede form. "På La Salpêtrière findes der syge," skrev Charcots kollega, Charles Richet, "som i forne tider ville være blevet brændt på bålet, og hvis sygdom ville være blevet betragtet som en dødssynd". (Charcot, 1886, p. iii; Richet, 1880, p. 346). De besattes spektakulære *figures*, der i århundreder var blevet tolket som guddommelige eller dæmoniske *præfigurationer*, afsløredes således af en nådesløs, sekulær medicin som det, de var: *stigmata*. Ikke på en spirituel styrelse, men cerebral forstyrrelse, ikke udløst af *spiritus sanctus*, men af spiritus og andre uhellige provokatører. Det overnaturlige var naturligt, det metafysiske fysisk. Patologiseringen var imidlertid, som Ruth Harris viser, mere end en afmirakulisering af det overnaturlige; omdefineringen stemte overens med

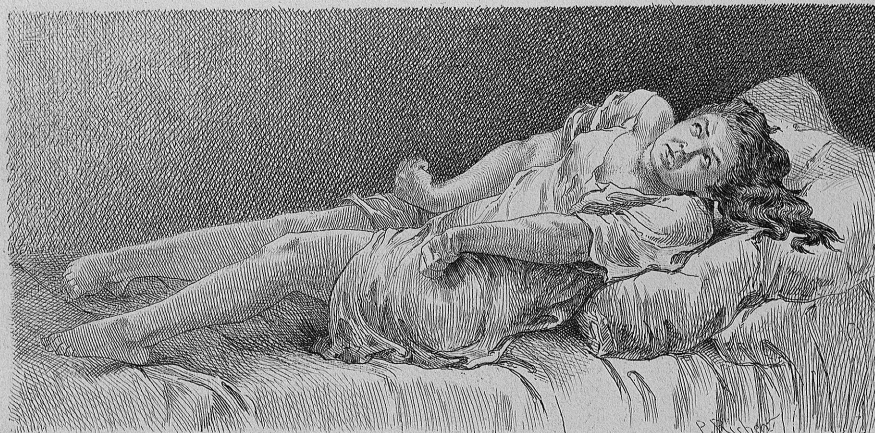
den kampagne for verdsliggørelse, der prægede den republikanske politik i årtierne op til århundredskiftet, og som i 1905 resulterede i udskillelsen af kirken fra alle offentlige institutioner (Harris, 1999, p. 327f.).

La Salpêtrière – Det symptomatologiske scenarie

Problemet med hysterien som en agtværdig, somatisk lidelse var imidlertid, at den sygdomsudløsende læsion i centralnervesystemet ikke – eller med Charcot: endnu ikke – lod sig lokalisere. Derfor var det bydende nødvendigt at forlene hysterien med et objektivi iagttageligt og uniformt symptombillede. Til et sådant hørte synlige afvigelse fra den raske krop som astasia-abasia (problemer med at gå og stå), anæstesi (følelsesløshed), paralyser (lammelser), konvulsioner (kramper, rystelser), kontrakturer (fastlåste muskelspændinger), anfald, hysterogene zoner samt syns-, høre- og føleforstyrrelser.¹

Blandt dem, der med deres symptomers rigdom skulle yde det ypperste til bekræftelse af Charcots neuropatologiske hysteriparadigme, var den analfabetiske, arrede og tandløse Justine Etchevery, som i årene 1869-1875 frembar en "veritabel Odyssé" af symptomer, der i lighed med Jahennys overskred alle kendte fysiologiske og nervemæssige lovmæssigheder. Heriblandt langvarige krampetilstande i alle fire lemmer samt i mund, anus, vagina og blære. Hertil kom anfald, der lignede kirke- og kunsthistoriens afbildninger af forne tiders besatte, og som skulle gøre hende til stjerne. Ikke blot på La Salpêtrière eller i Frankrig, men i den ganske verden (Charcot, 1890, I, p. 277).

Blandt de mange, der vandt berømmelse som Charcots eksemplariske patientmateriale var også hysterikere som Geneviève Basile Le-grand, Céline Marcillet, Suzanne Muzieau og Blanche Wittmann samt den sødmefulde og fotogene Louise Augustine Gleizes. Alle fik de deres symptomer og anfald optegnet i deres journaler. Alle blev de forevigtet i fotografier, litografier og tegninger. For i modsætning til den interesse, der omgav Jahennys ordstrømme, var alt på La Salpêtrière konciperet under synsaktens regimente.

Phase d'immobilité Tonique
ou Tétanisme

ILL. 2

Krampetilstand. Tegning af Paul Richer efter fotografi, 1881.

In Paul Richer: *Études cliniques sur l'hystéro-épilepsie ou grande hystérie*, Paris, Delahaye et Lecrosnier, 1881, s. 42.

Hentet fra <https://www.biusante.parisdescartes.fr/histmed/image?med44055x0056>

Louise Augustine Gleizes

Den 15-årig Louise Augustine Gleizes blev den 21. oktober 1875 indlagt på La Salpêtrière. Augustine, som hun blev kaldt, frembar alle de symptomer, Charcot definerede som hørende til den fuldt udviklede hysteri. Heriblandt svære krampeanfald. Som her i januar 1877:

Fra kl. 6 til 9 enogtyve anfald. Under de første anfald blev højre arm låst fast på tværs bag på ryggen. Tungen var kontrakteret; den var hård, bagudbøjet med tungespidsen presset mod den bagerste del af ganen. [...] Alle led var stive; underarmen i voldsom indadretning, fingrene med stor kraft tvunget mod håndfladen, tommelfingeren placeret mellem ringfinger og langfinger. (Norup 2013, p. 26)

Anfaldet afsluttedes “med armene udstrakt i korsform”. I journalen blev der stort set dagligt optegnet nye anfald af en styrke, der den 22. april 1877 om natten fik vågekongen til at tro, at hun var ved at dø.

Augustine Gleizes er imidlertid ikke gået over i hysteriens historie på grund af sine symptomer og voldsomme anfald – dem delte hun med alle andre hysterikere på La Salpêtrière (fra 1882 også mænd) – men på grund af sin fotogenitet.

Fotografiet i medicinens tjeneste

Fotografiet var nemlig i sandhed trådt i medicinens tjeneste på La Salpêtrière som et medie til understøttelse og verifikation af den medicinske udforskning af hysterien. Således var Augustine Gleizes' sygehistorie, der blev offentliggjort over to omgange, i 1878 og 1880, i Désiré-Magloire Bourneville og Paul Regnards *Iconographie photographique de la Salpêtrière*, ledsaget af 21 fotografier, der viste hendes symptomer og allehånde stillinger under det hysteriske anfald. Det var også hendes krop og træk, der trådte læseren i møde på hovedparten af de 103 tegninger og gravurer, som illustrerede Paul Richers lærebog fra 1881, *Études cliniques sur la grande hystérie ou hystéro-épilepsie*. Hertil legemsstore plancher af hende i Charcots konsultationsværelse, venteværelse og forelæsningsale, hvor der også hang reproduktioner af 1500- og 1600-tallet malerier af ekstatikere og besatte. Af alle dem, der tilforn havde været anset som udmærket af Gud, men som Charcot nu diagnosticerede som hysterikere, lidende af *la grande névrose religieuse*, af den fuldt udfoldede religiøse neurose. (Daudet, 1911, p. 285). Billederne af Augustine Gleizes hang der mange år efter, hun selv havde forladt hospitalet. Som var hendes hysteriske paroksysmer, med Charcots karakteristiske sammentrængning af medicinens og kunstens vokabular, et *chef-d'œuvre*.

På La Salpêtrière søgte ordet bestandigt mod billedet, både det grafiske og fotografiske.

Fotografiet

Fotografiet havde siden dets opfindelse i lige så høj grad stået i medicinens og patologiens tjeneste som i kunstens. Blandt de første læger, som forevige de sygdomsramte, var Hugh Welch Diamond, der i 1850'erne fotograferede sine afsindige på Springfield Asylum i England (Lyhne, 1996, p. 100 ff.). I Frank-

Collection Iconographique
P. B/2112

ILL. 3

Bagved Charcot: Det hysteriske anfalds figurer i Augustine Gleizes' eksemplariske udførelse.
Gravering af Paul Renouard, in *La Revue Illustrée*, August 1887.
<https://www.biusante.parisdescartes.fr/histmed/image?CIPB2112>

rig var pioneren inden for det medicinske fotografi Guillaume Duchenne de Boulogne, der i 1862 havde ladet sine eksperimentelle undersøgelser af ansigtsudtryk frembragt ved elektrisk parring illustrere med 74 elektrofysiologiske fotografier. Ligesom Albert de Montméja og Jules Rengade, som fra 1869 udgav det medicinske tidsskrift *Revue photographique des Hôpitaux de Paris*, bragte talrige fotografier bl.a. nærbilleder af hudsygdomme.

Med Bournevilles og Regnards *Iconographie photographique de la Salpêtrière* fik fotografiet sin stjernestund. I fotografierne lykkedes det at indfange og fastfryse hysteriens symptomer og dermed gøre dem til genstand for sammenligning og typificering. Men endnu betingede fotografiets eksponeringstid, at det især var de fikserede kontrakturer, der blev foreviget. Lysforholdene på sygesalene nødvendiggjorde også fra tid til anden, at hysterikere måtte bæres ud i gården, før deres symptomer kunne dokumenteres fotografisk. Vanskeligere var det at fastholde hysterikere under anfald, hvorfor det fortrinsvist er anfaldets kontrakturer og såkaldt passionerede attituder, der blev fotograferet. I forhold til gengivelsen af anfaldets dynamiske og voldsomme former var blyanten og tegneblokken stadigvæk fotografiet overlegne.

Omvendt var det, som om nogle af hysteriens symptomer, f.eks. de karakteristiske synsforstyrrelser, spejlede virkemåden i det apparatur, der mekanisk forevige deres realkarakter. Således syntes *fotofobi* (lysskyhed) og *blepharospasme* (øjenlågskrampe) at mime optagelsens *nu*. Som gled øjen-

ILL. 4

Hysterisk øjenlågskrampe. Hortense J..., syerske, 16½ år gammel, indlagt på Charcots afdeling 22. september 1887 med hysterisk betingede knæsmertner, hoftebetændelse, afoni (stemmeløshed) og øjenlågskrampe.

Foto: Albert Londe. *Nouvelle iconographie de la Salpêtrière*, 1889, s. 111.

Hentet fra Norup, 2013, p. 30

lågets blænde ned over det lysfølsomme øje i en fordobling af kameraøjets lukker. Også farveblindhed og tunnelsyn reflekterede de talrige fotografiers sort-hvide gengivelse (Baer, 1994, p. 67; Didi-Huberman, 1982, p. 108).

Smukkeste trak læge og patient, videnskab og teknik på samme hammel i den af hypnose frembragte katalepsi, dvs. en tilstand af stivnet bevægelse, der, som Charcot udtrykte det, var "særdeles favorabel for den fotografiske reproduktion". Ubevægeligheden var ikke blot til nytte i den medicinske verden, men også i kunsten. For kataleptikeren, "[d]enne ekspressive statue, denne ubevægelige model" gjorde det nemt for kunststuderende at afmale kroppens "mest forskelligartede udtryk". Som var École des beaux-arts en afdeling under La Salpêtrière, fastslog Charcot, at "kunsten og videnskaben går i takt og rækker hinanden hånden" (Charcot, 1890, IX, p. 443 og Charcot, 2002, p. 2, p. 30).

Hudfølelse og hudskrift

Blandt symptomerne i det hysteriske symptombillede var hudens følelseløshed. Den medicinsk-somatiske forklaring på anæstetisen var, at der var tale om endnu ikke klarlagte forstyrrelser i blodcirkulationen. De anvendte undersøgelsesmetoder til bestemmelse af følelseløshedens omfang i huden – nappen, prikken, stikken, kildren, skoldning, brænding og faradisering (elektrisk stød) – var de samme, stødene pånær, som inkquisitionen i forne tider havde brugt til at afsløre hekse og troldkarle. Graden af analgesi (fravær af smertefølelse) og anæstesi (tab af føleevne) blev hos Louise Augustine Gleizes påvist overalt, såvel på den ydre hudoverflade som de indre slimhinder:

Den kutane følsomhed i dens forskellige former er forsvundet i højre side af kroppen: der er ingen reaktion ved ryk i hår, berøring, strygning, gnidning, kildren, trykken, stikken, kulde og varme. Anæstetien påvirker ligeledes slimhinderne i højre side af kroppen (øregange, øjenlåg, øjne, næsebor, mund, tunge, gane, vulva). Den ophører ved en skarp og tydelig afgrænset linje, der deler kroppen i to halvdele. (Norup, 2013, p. 20).

Den penetrerende lægefingre afslørede hos en anden hysteriker, Rosalie Leroux, en følelseløs ganehvælvning, hvor tungen, der ligesom Jahennys

var kontraktueret i en S-form, ikke reagerede på berøring og prikken. Hos Suzanne Muzieau viste en nidkær undersøgelse, at hendes “øjenlåg og øjenæbler er følelseløse”, ligesom føle- og smagssansen var forsvundet i “ganen og det inderste af tungen” (Norup, 2013, p. 226 og p. 227).

Hudskrift

Udforskningen af hudens føleevne på La Salpêtrière gik videre end til stik- og nåleprøver. Hos flere hysterikere var følelseløsheden legeret med *hyperæstesi*, hyperfølsomhed i form af ødemer, der opstod ved lette tryk eller gnidninger, og som fik huden til at rejse sig der, hvor den var blevet påvirket.

Med det mål at analysere sammenhængen mellem hudens samtidige følelseløshed og hyperfølsomhed tjente en del af hysterikerne på La Salpêtrière bogstaveligt talt som skrivetavler. Således blev der den 29. august 1879 på den rystende og forpinte Céline Marcillet “ridset bogstaver med en nål på den forreste del af brystet”. Herefter viste der sig “en stribeformet hudrødme, hvor der påfølgende rejste sig bogstaver i relief i op til halvanden millimeters højde”. Skriften stod prentet så klart og tydelig, at den dagen efter, 30. august, var som “skåret i voks”. Joséphine Delorme fik sit navnetræk prentet “på brystet og Salpêtrière på maven”, ligesom Blanche Wittmann, der fik skrevet sit “navn hen over den øverste del af brystet, måneden august ned ad begge ben og *Salpêtrière* på maven. En temmelig kraftig stribe hudrødme udvikler sig øjeblikkeligt; herpå hæver de tegnede bogstaver sig i relief” (Norup, 2013, p. 228, p. 229). Som var skriften på den nøgne hud en vitterliggørelse af, at ikke blot hysterien, men også hysterikeren var lægernes ejendom.

Den udefra påførte skrift på hudens overflade var ikke den eneste form for dermatografi. Hudskriften kunne også træde frem som *autografi*, der uden ydre påvirkning viste sig på hudoverfladen. Det var vel at mærke en selvskrift uden et selv. For autografien var frembragt af lægernes eksperimenter med hypnose og suggestion med det mål at vise, hvordan ukendte forstyrrelser i blodcirkulation og nervebaner fik bogstaver, tegnninger og stigmata til at træde frem. Og dermed demonstrere, at det var sygdommen, der skrev på overfladen af det hypnotiserede legeme, hvori den havde taget bolig.

Således fortæller en af de utallige besøgende, som overværede patientfremvisningerne på La Salpêtrière, om et eksperiment med blodsved i 1889: "Efter at have bragt en mand i hypnotisk søvn" prentede lægen Bourrut de Rochefort "sit navn på mandens to underarme med en blød tegnestift og indsugerer ham følgende:

'I dag klokken fire vil du falde i søvn, og du vil bløde fra de linier, som jeg lige har skrevet på dine arme.' På det angivne tidspunkt faldt emnet i søvn. Snart efter perlede der fra de prentede og i reliefstående bogstaver små dråber blod, heftigt røde mod den blege hud. Senere, under et spontant hysterisk anfald, bød samme mand med høj røst sig selv at bløde fra armen, og nogen tid efter kom der en blødning. Dette mærkelige fænomen minder om og forklarer de blodige stigmata, som vi har observeret adskillige gange hos religiøse ekstatiske, når de gengiver korsfæstelsesscenen. (Norup, 2013, p. 229 og p. 316).

Hermed var demonstreret, at alt helligt hidrørte fra hysterien. Også Jesu Kristi stigmata og sårene fra hans tornekrone. Ligesom satan og alt hans værk.

Satans hånd

Det særlige ved den hysteriske hud, og det, der gjorde, at den til stadighed bød sig til for eksperimenter, var, at de hyperfølsomme områder formede sig efter det påførte tryk, hvor let det end måtte være, f.eks. af en håndflade. Fænomenet var på ingen måde nyt; det var kendt og beskrevet i hekse- og troldkarleprocesserne i 1500- og 1600-tallet, hvor håndaftryk på huden blev tilskrevet Satans mærkning af sine adepter.

Således skrev Toussaint Barthélemy – der havde gennemgået og fotografisk dokumenteret 53 tilfælde af hudskrift, heriblandt en dermatograferet, hysterisk hest – SATAN på ryggen af både "en kvinde fra de lavere klasser, apatisk, overanstrengt, deprimeret, afstumpet og af ringe intelligens" og "en kvinde fra de højere klasser, aktiv, intelligent, forfinet, nervøs og sensibel i udpræget grad". Hos dem begge rejste den forbandedes navn sig. Formålet var at vise, at modtageligheden for dermatografi ikke var et klassetegn. Dermatografien var således, konkluderede Joseph Delbœuf "et rent fysiologisk fænomen, hvori psyken ikke spiller nogen rolle overhovedet" (Barthélemy, 1893, pl. 4 og 5, v. p. 38; Delbœuf, 1892, p. 258).

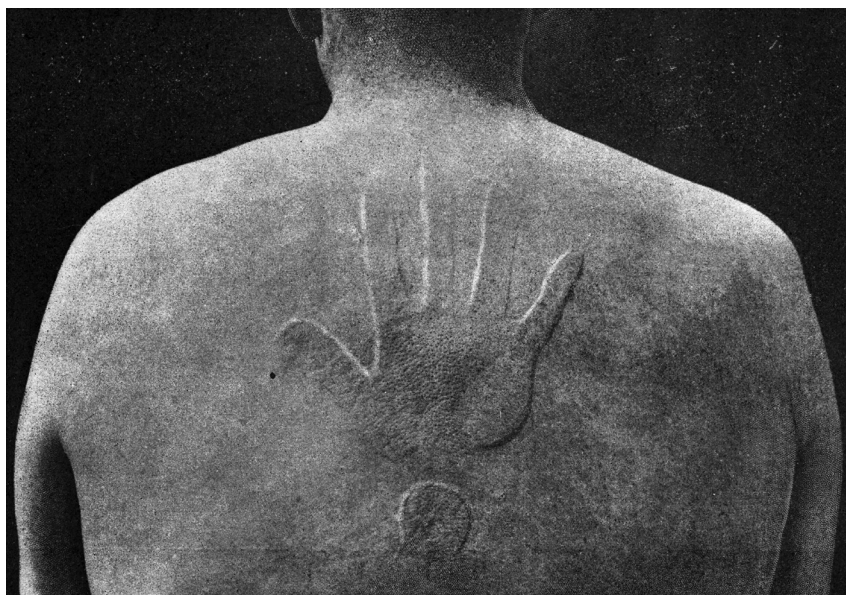
ILL. 5

Satans navnetræk og hånd.

In Barthélemy: *Etude sur le dermatographisme*, pl. VI & XIII, hentet fra <https://www.biusante.parisdescartes.fr/histmed/images.htm>

At alt helligt og uhelligt som kors og djævletegn randt lægerne i hu og hånd, generede Ernest Mesnet, der selv som læge eksperimenterede med hudskrift. For hvorfor benytte sig af et diabolsk vokabular og symbolik, når man vidste, hvilken uro og ængstelse det vakte hos dem, hvis ryg blev mærket med Satans navn og hånd, hans *sigillum diaboli*? Ovenikøbet når det viste sig nødvendigt at tilføje et svirp for at få hånden til at træde tydeligt frem. Det håndslag, Satan i forgangne tider brændemærkede sine kreaturer med. Som var anvendelsen af Satans segl ikke en tilfældighed, men endnu et udtryk for, at lægerne betragtede hysterikerne som deres medicinske materiale og videnskabelige ejendom. (Mesnet, 1889-90, p. 323; Didi-Huberman, 1990, p. 367; Connor, 2004, pp. 127ff.).

Eller som Pierre Janet skrev i 1907, da hysterien ikke længere var en del af den neuropatologiske spydspidsforskning, så var det som om, at lægerne, ham selv inklusive, havde behandlet "på samme måde, som den berømte inkvisitor Bodin gjorde over for kvinder, der var anklaget for at

være hekse. Vi blændede patienten, drejede hans hoved, gnubbede huden med vores negle, stak pludselig med en nål for at se, om der var smertefølelse. Intet havde ændret sig.” (Citeret fra Owen, 1971, p. 74).

Således viser forholdet mellem metafysik og fysik, teologi og neurologi, mirakler og materialisme i det 19. århundredes sidste tiår sig ikke kun at være modsætninger, men også forbundethed.

Anerkendelse

Men samtidig spærrede diskussionen af hudtegnenes betydning for det, der var synligt og dog usynligt: at skindet bedrog, og at der bag hysterikernes og stigmatikernes beskrevne skind var mennesker med et liv og en historie. Samt egenvilje og handlekraft.

Fælles for fattige, uuddannede, men viljestærke kvinder som Marie-Julie Jahenny og stjernehysterikerne var, at de ikke blot blev gjort til

materiale for enten troens eller videnskabens sandhed. De gjorde også sig selv til materiale. For Marie-Julie Jahenny blev hendes stigmata og evne til at udholde særegne lidelser en livsvarig levevej og anerkendelsesform. Det samme gjaldt de parisiske hysterikere, der opnåede stjernestatus for deres kropes evne til at vitterliggøre Charcots sygdomsopfattelse. Men kun for en tid. For hysterikerens symptomer havde ikke samme varighed som levevej. Således undersøgte og beskrev Charcot i flere år dagligt Justine Etcheverys sære symptomer. Med hendes aktive bidrag hertil ved "på en sanddru måde at oplyse os om udviklingen i sin lidelse" (Charcot, 1890, I, p. 352). Som var hun – analfabeten fra *la France profonde* – den studerede mands lige. I 1875 havde hun ikke mere nyt at yde til Charcots forelæsninger og publikationer. Han var på vej til andre senge med andre hysterikere, der forstod at tænde hans forskningsmæssige ild med deres kroppe. Dog skulle Justine Etchevery en sidste gang træde ind i rampelyset. Hun rejste sig fra sin seng. Uden kramper og anfald. Og overgik til lønarbejde som gangkone på La Salpêtrière. Det katolske ugeblad *La Semaine religieuse* proklamerede, at der var tale om et mirakel, der åbenbarede Guds almagt midt i ugudelighedens højborg. Charcot fandt derimod, at der var tale om en på ingen måde usædvanlig spontan helbredelse i form af en retablering af hidtil blokerede nerveforbindelser mellem hjernen og de ramte legemsdele. For Justine Etchevery var der hverken tale om tro eller viden, men om en hysterisk *habitus*, som ikke længere gav mening.

Lis Norup, Undervisningsadjunkt, ph.d. Jeg har skrevet om fransk og engelsk dekadencekunst, bl.a. i bogen I den sidste time. Dekadencens kunst og kritik (2000); om hysteri i Hysteriens tid. Charcot. Breuer. Freud (2013) og om den sladrende hud i Hudens værk – hudfarve, nøgenhed, tatoveringer, 2021. Mit næste projekt er en kulturhistorisk undersøgelse af danske kvinders ophold i Belgisk Congo i mellemkrigstiden.

SUMMARY

The Word Became Flesh

Stigmata, hysteria and skin writing

This article examines skin sores and skin writing among religious stigmatists and hospitalized hysterics in France in the last three decades of the 19th century. In 1873, 23-year-old Marie-Julie Jahenny from rural France

began to bleed from wounds on her feet, hands and right side, just as the Savior's monogram and sentences such as *Viens, ma victime* (come my victim) appeared on her chest. At the same time in hospitals in Paris, hysterics displayed similar stigmata, including anesthesia. In clinical demonstrations, the doctors showed how it was possible with a light touch of a feather to make letters and drawings appear on the numb skin surface. The article deals with how the word became flesh, and people became tools and experimental material in the battle between faith and science. But also, how stigmata and skin writing for stigmatists and hysterics became a form of recognition and way of life.

LITTERATUR

- Andrieu, Bernard, Gilles Boëtsch, David Le Breton, Nadine Pomarède og Georges Vigarello (eds.): *La peau: enjeu de société*, Paris, CHRS, 2008.
- Baer, Ulrich: "Photography and Hysteria: Toward a Poetics of the Flash", in *The Yale Journal of Criticism*, nr. 1, 1994, pp. 41-77.
- Barthélemy, Toussaint: *Etude sur la dermatographie ou dermoneurose toxivasomotrice*, Paris, Societe d'editions scientifiques, 1893.
- Beizer, Janet L.: *Ventriloquized Bodies: Narratives of Hysteria in Nineteenth-century France*, Ithaca, Cornell University Press, 1994.
- Benthien, Claudia: *Skin. On the Cultural Border Between Self and World*, New York, Columbia UP, 2002.
- Bourneville, Désiré Magloire og Paul Regnard: *Iconographie photographique de la Salpêtrière*, I-III, Paris, Bureaux du progrès médical, 1877-1880.
- Charcot, Jean-Martin: *Leçons du mardi à la Salpêtrière*, T. 1-2. Paris, Bibliothèque des introuvables, 2002.
- Charcot, Jean-Martin: *Œuvres complètes*, T. I-IX, Paris, Bureaux du progrès médical, 1886-1890.
- Chiron, Yves: "Les prophéties de Marie-Julie Jahenny" in *Aletheia*, nr. 337, 2023, <https://sosdiscernement.org/les-propheties-de-marie-julie-jahenny/>, tilgæt 30. oktober 2025.
- Connor, Steven: *The Book of Skin*, London, Reaction Book, 2004.
- Courcelles, Dominique de (ed.): *Stigmates*, Paris, Ed. de L'Herne, 2001.
- Daudet, Alphonse: "La Salpêtrière" in *Rose et Ninette, Le trésor d'Arlatan, La Fédor*, Paris, Alphonse Lemerre, 1911.
- Delbœuf, Joseph: "Autographisme" in *Revue de l'hypnotisme et de la psychologie physiologique*, Paris, 1892.
- Didi-Huberman, Georges: *Invention de l'hystérie. Charcot et l'Iconographie photographique de la Salpêtrière*, Paris, Macula, 1982.

- Didi-Huberman, Georges: "L'incarnation figurale de la sentence (note sur la peau autographique)" in *Bulletin de psychologie*, nr. 395, 1990, pp. 359-362.
- Didi-Huberman, Georges: "Une notion du 'corps-cliché' au XIXe siècle" in *Essais choisis 1975-1984*, Chantal Pont-Briand, (ed.), Montréal, Edition Parachute, 2004.
- De La Franquerie, André: *Marie Julie Jahenny Breton Stigmatist*, Association des amis de Marie-Julie et de La Fraudais, Les Presses Sainte, 1965.
- Goldstein, Jan: "The Hysteria Diagnosis and the Politics of Anticlericalism in Late Nineteenth-Century France" in *Journal of Modern History*, vol. 54, nr. 2, 1982, pp. 209-239.
- Graus, Andrea: "A Visit to Remember: Stigmata and Celebrity at the Turn of the Twentieth Century" in *Cultural and Social History*, nr. 1, 2016, pp. 1-18.
- Graus, Andrea: "A Visit to Remember: Stigmata and Celebrity at the Turn of the Twentieth Century" in *The Devotion and Promotion of Stigmatics in Europe, c. 1800-1950: Between Saints and Celebrities*, Tine Van Osselaer, Andrea Graus, Leonardo Rossi og Kristof Smeyers (eds.), Leiden-Boston, Brill, 2021.
- Harris, Ruth: *Lourdes: Body and Spirit in the Secular Age*, New York, Viking, 1999.
- Imbert-Gourbeyre, Antoine: *La stigmatisation. Lextase divine et les miracles de Lourdes. Réponse aux libres-penseurs*, T. I-II, Clermont-Ferrand, Librairie catholique, 1894.
- Jahenny, Marie-Julie: *Les Prophéties pour la France*, <https://www.marie-julie-jahenny.fr/prophetie-pour-la-france.htm>, tilgået 30. oktober, 2025.
- Johannisson, Karin: *Kroppens tunna skal: sex essäer om kropp, historia och kultur*, Stockholm, Nordstedt, 2001.
- Kselman, Thomas: *Miracles & Prophecies in Nineteenth-Century France*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1983.
- Lyhne, Vagn: *Som i et syn. Essays og artikler*, Århus, Klim, 1996.
- Mesnet, Ernst: "L'Autographisme et stigmates", in *Revue de l'hypnotisme*, nr. 1, 1889-90, pp. 321-335.
- Micale, Mark S.: *Approaching Hysteria. Disease and Its Interpretations*, Princeton, Princeton University Press, 1995.
- Norup, Lis: *Hysteriens tid. Charcot. Breuer. Freud*. Aarhus, Klim, 2013.
- Owen, Alan Robert George: *Hysteria, Hypnosis And Healing. The Work of J.-M. Charcot*. London, Dobson Books, 1971.
- Richet, Charles: "Les Démoniaques d'aujourd'hui – étude de psychologie pathologique" in *Revue des deux mondes*, nr. 37, 1880, 1880, pp. 340-372.

NOTER

- 1 Det følgende er et kondensat af min tematisering af hysterien og billedet i *Hysteriens tid* (Norup, 2013).